

Роман ШИРМАН

РЕЖИСЕР І ТЕЛЕВІЗІЙНЕ ВИДОВИЩЕ

За твердженням режисера і педагога професора Віктора Борисовича Кісіна, телевізійна режисура — це мистецтво створення видовища.

Таким чином, всі елементи видовища мають контролюватися режисером. Незважаючи на присутність у знімальній групі інших фахівців. Драматургія і сюжет самої дії, дизайн студії, графіка, музичне рішення, монтаж, стиль ведучих, стилістика роботи репортерів, глядачі в студії та їхня роль у програмі — все це вимагає якогось загального рішення, професійного комплексного авторського погляду та нагляду. Інакше окремі елементи конструкції почнуть розвалюватися. Телевізійний режисер (на відміну від роботи режисера в театрі чи кіно) — не завжди головний. І голос його не завжди вирішальний. Над проектами працюють продюсери, авторитетні ведучі, керівники проектів, редактори. Але повинен бути хтось головний (незалежно від назви його професії), хто розуміється саме на режисурі. Він має займатися *управлінням* творчим процесом багатьох людей — а це і є режисура.

Одне з найпопулярніших в нашій країні політичних ток-шоу впродовж довгих місяців супроводжується живою музикою в студії. Талановитий піаніст награв щось під час гарячої дискусії перед камерами. Він добре грає. Тільки незрозуміло: навіщо? Яке відношення мають його джазові імпровізації до запеклої полеміки про податки, кримінальну відповідальність політиків і газову залежності від Росії? Як несподівано з'ясувалося, ця музика дратує навіть самих учасників шоу. Під час одного з прямих ефірів головний гість програми — перший заступник генерального прокурора країни, раптом перервав свою промову і звернувся до ведучого: «А можна музику зробити тихіше?». Піаніст пе-

релякано притих. Але з часом мелодрамація продовжилася. У цій програмі іноді трапляються дивні речі: то виникнуть танцюючі під Новий рік ялинки, то живі скульптури, а то й величезний бутафорський ведмідь. Задум зрозумілий. Автори хочуть зробити шоу більш яскравим, динамічним. Прагнуть наблизити його до популярного формату інфотейнмента, коли інформують, розважаючи. Або розважають, інформуючи. Але автори і режисери цієї серйозної аналітичної програми на чужій території почувуються не дуже впевнено та органічно. Від однієї стилістики відходять, а до іншої не приходять. Це такий собі несміливий, обережний інфотейнмент. Адаже у програмах, послідовно витриманих у форматі інфотейнмента (таких популярних авторів, як, наприклад Леонід Парфьонов, Вадим Такмензов, Олексій Пивоваров) постійно використовують безліч всіляких трюків і сильнодіючих ефектів. Монтаж атракціонів там відбувається безупинно. Для інфотейнмента характерні яскрава видовищність, лаконізм і динаміка подачі матеріалу, гострий монтаж, увага до виразних деталей, швидка зміна образів, іронія і самоіронія, легкість викладу, театралізація, гра з глядачем. Нерідко авторам таких програм навіть дорікають за надмірну легковажність. Але в нашому конкретному шоу, де діалог ведучого з прем'єр-міністром може тривати більше години, де дискутують серйозні аналітики, де респектабельний, дещо старомодний ведучий, часто повторює фрази: «ваш покірний слуга» і «милостиві государі», де в дизайні студії та декораціях немає і натяку на екстравагантність, поодинокі легковажні приколи і розваги (наприклад статисти, що вдягнені у костюми Пушкіна та Шевченка і грають у шахи в програмі про мовні проблеми України) виглядають дуже дивно. Здається, що вони випадково потрапили сюди з якоїсь іншої програми.

Добре, коли програма витримана в певному стилі. Цим стилем може бути навіть еkleктика, але принципова і послідовна. Адаже не соромляться творці популярної програми «Центральне телебачення» (канал НТВ) називати своє дітище шейкером, де збовтують абсолютно різні компоненти. Якщо, приміром, ексцентричний Іван Охлобистін у початкових кадрах програми «Перший клас» сидить за масивним старовинним письмовим столом, посередині якого стирчить величезний мікрофон, і стіл цей пропливає по річці під мостами (в інших програмах він встановлений на злітній смузї аеропорту, посередині супермаркету, на гірськолижній трасі тощо), то далі може бути все, що завгодно: і танцюючі ведмеді, і бійка клоунів. Ніхто не здивується. Але от чого тут точно

не буде, так це академічно витриманого годинного інтерв'ю з прем'єр-міністром чи довжелезного телевізійного диспуту політологів з різних країн. Бо це різні за авторським та режисерським задумом типи програм.

Є завдання, для вирішення яких потрібно високе режисерське мистецтво. Бувають ситуації елементарні. Але і вони вимагають кваліфікованого режисерського рішення.

Коли у Савіка Шустера з'явилася студія, схожа на літаючу тарілку, це було ефектно (на жаль, згодом програма переїхала в більш традиційний інтер'єр): величезні екрани, розташовані по колу, здавалося, охоплюють весь Всесвіт. Зручні, що дозволяють все добре бачити і чути, місця для глядачів з пультами для голосування. Все це створювало комфортну атмосферу динамічного актуального шоу. А в іншому популярному ток-шоу глядачі розташовані так, що зі своїх місць вони бачать лише шматок студії і тільки деяких дійових осіб. Глядачі, по суті, визирають крізь щілини в декорації. Втім, у ще одному ток-шоу на великому російському каналі дискусія багато місяців проходила навколо білого овального прилавка, всередині якого походжав ведучий Максим Шевченко. І з верхньої точки ця конструкція була надзвичайно схожа на унітаз. Але повернемося до ток-шоу з незручними місцями для глядачів. Поява учасників дискусії тут супроводжується титрами в правій або лівій частині екрану. Це візитівка людини, досьє. Там написано, де і ким вона працювала, що і в які роки очолювала. Якщо творці програми все це знайшли і написали, вони, напевно, вважають цю інформацію важливою. Єдина проблема: прочитати це практично неможливо. Сторінки тексту змінюються на екрані так швидко, що глядачі встигають прочитати лише перші кілька слів. І тривало це із тижня в тиждень протягом кількох місяців. Невже режисери (я вже не кажу про редакторів) цього не помічали? Можливо, вони вважали ці слова малоцікавими? Але тоді їх потрібно було взагалі прибрати. Або згадати те, що зобов'язаний знати будь-який режисер-початківець: щоб не помилитися в довжині титру, його потрібно не поспішаючи прочитати вголос.

Проте, частіше перед професійними режисером виникають все ж таки набагато більш складні і важливі питання.

Будь-який елемент програми, як відомо, визначається авторським задумом. Цікаво порівняти постановочні рішення декількох телевізійних програм про вибори.

Колись телевізійний марафон, присвячений виборам на телеканалі «Інтер», був вирішений вельми своєрідно. Студія являла собою палубу «Титаніка». Саме на цій нахиленій палубі зустрічалися політики, політологи, журналісти і стежили за ходом голосування. Цьому рішення в образності не відмовиш. Подібний хід дозволив створити ефектну і несподівану декорацію. Щоправда, негайно виникли і заперечення: а наскільки доречний і точний цей образ? Наскільки цей апокаліптичний підхід адекватний реальній ситуації? Звичайно, у всьому цьому була присутня гра, авторська іронія. У творців шоу, безперечно, була велика творча свобода. Видовище вийшло таким, що запам'яталося надовго. І при всій екстравагантності авторського підходу про цю програму цікаво гадувати навіть зараз, через багато років після її виходу в ефір.

Приблизно в ті ж роки телеканал «1+1» влаштовував дуже незвичні політичні телевізійні дебати. У претендентів на депутатські мандати відібрали зручні крісла і вивели на якийсь майданчик, оточений дротяною сіткою, за якою була розташована бурхлива юрба глядачів. І кандидати, зриваючи голоси, відчайдушно сперечалися і сварилися один з одним і публікою. Дротяна сітка, місце дії, схоже на баскетбольний майданчик, міліцейські машини з включеними мигалками та сиренами, що стояли поруч, бурхлива реакція натовпу — все це жваво нагадувало сцени з відомого американського мюзиклу «Вестсайдська історія», де молодіжні банди в Гарлемі з'ясовували стосунки між собою. Зйомки телепрограми проводилися у величезному порожньому заводському цеху. Кандидати в депутати тоді образилися за надто сміливе авторське (та режисерське) рішення. Хоча треба визнати: воно пасувало як інтелектуальному рівню, так і стилю поведінки багатьох учасників тих парламентських перегонів.

Кілька років тому на Першому національному каналі теж з'явилося ток-шоу, присвячене майбутнім виборам. Його драматургічне, режисерське та образне рішення було витримано за модою того часу. Воно носило етнографічно-історичний характер. Усі присутні в студії ведучі, політики і політологи були одягнені у вишиванки. Між політиками бродили козаки з рушницями та шаблями, вони сиділи на підлозі, курили довгі люльки, спостерігаючи за бесідою. Час від часу вводили нових гостей (кандидатів від політичних партій), передавали їм написані на старовинному папері накази. І ніби оцінювали все, що відбувається. Стояв посеред студії і віз із сіном. Все це виглядало досить дивно. Боси нафтогазового сектору, володарі надпотужних промислових корпорацій, при-

хильники комуністичних ідей, ліберали-західники разом із козаками з театральної масовки і самі виглядали як ряджені. І вже зовсім не в'язалося ця студійне етнографічне село з проклятованими планами негайного прориву нашої країни в європейське майбутнє.

Не кожне режисерське рішення виявляється вдалим. Але ще гірше, коли програма не має режисерського вирішення взагалі.

«Центральне телебачення», програма каналу НТВ, була визнана кращою російською телепрограмою 2011 року.

Чіткий задум — авторський, журналістський, режисерський — простежується у всіх елементах цієї програми.

Головний елемент декорації — це величезні екрани, на яких постійно змінюється інформація. Вони дуже функціональні. Іноді вони являють собою просто яскравий, різноманітний за малюнком фон. Час від часу на них демонструється необхідне за сюжетом зображення, титри. Під час прямих включень ми бачимо на цих екранах співрозмовників ведучого програми Вадима Такменьова. Інколи екран перетворюється на задник невеличких декорацій, побудованих у студії. Так, наприклад, декорація, яка передувала сюжету про незаконний арешт у Таджикистані російського та естонського льотчиків, виглядала таким чином. Два справжніх залізних тюремних ліжка були встановлені на першому плані. Ззаду на екрані зроблена за допомогою комп'ютерної графіки стіна камери і великий календар із закресленими червоними хрестиками днями, які льотчики провели у в'язниці. На одному з ліжок влаштовується ведучий, роблячи свою підводку до сюжету. Камера опускається долу. І частину монологу ведучого на крупному плані ми побачимо відзнятим крізь металеві прутья спинки цього ліжка, ніби сам ведучий знаходиться за тюремними ґратами. Це виразно і точно. В іншому сюжеті, коли мова піде про роботу малобюджетних авіакомпаній, ведучий ніби опиниться у салоні літака: біля його крісла виникнуть зображені на екрані великі ілюмінатори. Поруч з'являться три стюардеси і почнуть (як це буває у кожному рейсі) демонструвати жестами, як потрібно застібати ремені, де розташовані аварійні виходи тощо. У цей час на великому екрані висвітяться інтер'єр салону літака. Поєднання переднього плану (інтер'єр студії) і заднього плану (зображення на екрані) виглядає виразно й ефектно.

Ця студія вигідно відрізняється від різнобарвного та веселенько-безликого павільйону, в якому йде одне з популярних у нас ток-шоу. Від оформленої

панелями із зображенням літер різної величини іншої студії (я ніяк не можу зрозуміти прихований зміст і символіку цих літер стосовно даної програми). Вигідно відрізняється від переважно чорної за колоритом студії хорошого регіонального каналу (їхні гострі й дотепні публіцистичні програми, що йдуть в такому оформленні, мають якийсь понуро-приречений вигляд).

Коли мова заходить про програми, подібні до «Центрального телебачення», майже відразу звучить аргумент: «Нам би такі гроші і техніку!». Можна навести безліч прикладів того, коли гроші є, а режисерського рішення немає. Не обов'язково мати надзвичайно коштовну студію. Але обов'язково потрібно мати студію виразну, з декораціями, що мають образне вирішення. Інколи це можна зробити дуже економними засобами.

Дизайн дуже популярної телепрограми Леоніда Парфьонова «Намедни» був вирішений лаконічно: умовне зображення куточка архіву з зеленими шафами картотеки, драбина, на якій сидів ведучий і стилізований старий телевізор. Все це було зроблено умовно, з почуттям гумору. Один з останніх за часом проєктів Парфьонова «Какие наши годы!» теж присвячений історичним подіям. Але тут розмах вже зовсім інший. У студії була побудована величезна декорація — будинок та двір. Тут і квартири, в яких тоді мешкала більшість радянських громадян. І балкони, на яких відпочивають мешканці. Стіл з лавками для пенсіонерів, залізні ворота, через які у двір в'їжджають то улюблена машина Брежнєва, то макет танка в натуральну величину. На концертній естраді посеред двору виконують хіти минулих часів. Розмах цієї декорації вражаючий і витрати на її створення чималі. Але є багато критиків, які вважають, що перша програма Парфьонова була більш оригінальною та яскравою. Це ще раз свідчить: прямої залежності між кошторисом і художнім ефектом немає.

Звичайно, погано, коли розмір студії змушує учасників програми притискатися потилицями до стін (в програмі одного з київських телеканалів кидається в очі погано пофарбований гіпсокартон за спинами експертів). Але вдале рішення простору може зробити виразною навіть скромну студію. Йшла на каналі НТВ нічна інтелектуальна програма Олександра Гордона, що за дизайном була вирішена мінімальними засобами. Більшість її кадрів були надзвичайно виразними графічно. Часто затемнені силуети героїв проєктувалися на яскравий різнокольоровий фон, майже як у театрі тіней або силуетній анімації. Нічого надзвичайного і складного немає в декорації програми «Школа доктора

Комаровського» телеканалу «Інтер». Але влаштований прямо в кадрі дитячий майданчик, де повзають і грають малюки, поки мами задають свої запитання лікарю-ведучому, відрізняє цю програму від багатьох інших медичних ток-шоу. У режисера і операторів миттєво з'являється чудовий візуальний матеріал, і програма стає набагато яскравішою, емоційнішою.

Коли в часи перебудови студія публіцистичної телепрограми «Погляд» була стилізована під кухню, це було виправданим режисерським рішенням. Молоді тележурналісти сиділи на кухні і вели перед камерами розмови, за які ще вчора можна було запросто потрапити у в'язницю. Декорація програми красномовно промовляла: все, що колись люди говорили напівголосно лише у себе на кухні, тепер можна сміливо вимовляти на всю країну. Перемога гласності була втілена на телеекрані не тільки журналістськими, а й режисерськими засобами. В іншій популярній програмі того часу з'явилися побудовані в студії сходи. На них сиділи підлітки, чье місце ще вчора було «на сходах». І тепер вони отримали право голосу. Це рішення теж було лаконічним і образним.

Кухні з тих пір розплодилися у багатьох телепрограмах. Колишня знахідка стала банальністю і давно втратила публіцистичну силу.

Коли в давній програмі ленінградського телебачення «Музичний ринг» декорація являла собою подобу рингу, це було щось нове. Там на ринг викликалися співаки і музиканти, а глядачі й критики влаштовували їм публічну прочуханку. З тих пір телевізійні ринги (у всіх різновидах) розмножилися повсюдно.

Поговоримо про глядачів у студії.

Ставлення до них режисерів доволі точно демонструє режисерський клас та професійність.

Сама присутність глядачів і те, чим вони будуть займатися, має велике значення. Іноді без глядачів програма просто неможлива. Іноді нічого не втратить, навіть виграє. Авторський, режисерський задум повинен бути присутнім і при вирішенні цього питання.

Є програми, в яких глядачі в студії знаходяться поза кадром. Наприклад, «Прожекторперісхлтон». Ведучі програми сидять за столом перед камерами. А глядачі начебто знаходяться позаду камер. До них зрідка звертаються головні герої. Ми чуємо у відповідь реакцію аудиторії. Але самих глядачів не бачимо. Тут важливі лише шоумени. Це — їхній бенефіс. Вони весь час мають бути в кадрі. Багато років тому вважалося, що потрібно якомога частіше показувати

реакцію глядачів. Бо телеглядачі не будуть сміятися, якщо не побачать, як сміються люди в студії. Так, один давній запис виступу популярного гумориста Зиновія Високовського являв собою чотири хвилини зображення самого артиста і дев'ятнадцять хвилин зображення того, як сміються глядачі в студії.

У програмі «Центральне телебачення» камери розташовані так, ніби знаходяться за першими рядами партеру. І трохи вище. Так що глядачів видно лише іноді і тільки зі спини на загальних планах. Час від часу ведучий звертається прямо до залу. І тоді глядачі підтримують його вигуками, голосують, іноді аплодують. Зрідка навіть підходять на ноги. Але ми не бачимо облич присутніх. Темп програми, її потужна динаміка не дозволяє відволікатися від стрімкого перебігу подій. Та й психологічно це ні до чого. У театрі на цікавому спектаклі ми навряд чи станемо розглядати сусідів.

У програмі «Школа доктора Комаровського» глядачі — активні учасники подій. Для них перебування в студії — це не проста витрата часу. Вони прийшли за порадою. Вони задають питання, сперечаються, погоджуються і не погоджуються з ведучим. Заспокоюють своїх маленьких дітей. Їм є що робити на екрані. І це вкрай важливо.

У програмі «Жди меня» глядачі — надзвичайно важливий елемент шоу. Серед людей у студії є такі, що напружено чекають результатів пошуку, є ті, кому пощастило, є ті, хто нетерпляче чекає черги, аби розповісти про свою проблему. На обличчях присутніх людей — вся гама почуттів: тривога, відчай, надія, радість. Вони щиро співпереживають тому, що відбувається в студії. Тут не побачиш байдужих, нудьгуючих фізіономій. Телеглядачі просто фізично переживають емоціями людей у студії. Адже співчуття закладено в людині генетично. Часом ця програма досягає справжнього саспенса.

У «Свободі слова» на каналі ІСТV глядачі активно стежать за дискусією, висловлюючи ставлення до подій за допомогою пультів постійного голосування.

Віра Кричевська, відомий режисер, один із творців першої «Свободи слова» на каналі НТВ (ця програма стала прообразом київських ток-шоу), а згодом головний режисер російського телеканалу «Дош» та каналу «24 Док» вважає, що сучасне суспільно-політичне мовлення не може існувати без інноваційних комунікаційних технологій. Саме вона у в 2001 році вирішила створити програму, в якій аудиторія за допомогою пультів для голосування зможе продемонструвати своє ставлення щодо важливих суспільно-політичних тем. І від-

буватиметься це у реальному часі. Режисер знайшла фахівців, що у стислий час зробили програмне забезпечення. І революційна за задумом та виконанням телевізійна програма народилася на каналі НТВ, а потім переїхала до України.

Режисер Віра Кричевська (як один із авторів цього формату) вважає, що програма «Свобода слова» повинна за драматургією закінчуватися «вільним мікрофоном» для глядачів.

Вільного мікрофона зараз немає ні в програмі Андрія Куликова (в кінці програми підсумки підводять запрошені експерти), ні в програмі Савіка Шустера. Можливо через те, що глядачі нічого нового і цікавого не здатні сказати? Відповідь на це припущення дала одна з програм Савіка Шустера. У ній присутній депутат презирливо і грубо відгукнувся про глядачів у студії та про їхнє голосування. І тут раптом глядачі збунтувалися. Зажадали слова. Ведучий навіть на деякий час розгубився. Але аудиторія грізно вимагала мікрофон. Його встановили. І глядачі надзвичайно переконливо, інтелігентно і аргументовано розповіли все, що вони думають про цю людину і його однодумців. Грубіян був просто знищений. У самому довгому вітчизняному ток-шоу, яке веде Євген Кисельов, немає ніяких пультів і вільних мікрофонів. Глядачів показують часто. І вони за пару годин буквально в'януть і виключаються з дії. Вони нудьгують. Мило посміхаються спрямованим на них камерам. Їм фізично важко, не дуже цікаво, їм явно нема тут що робити.

У програмі «Республіка» глядачі — це дрібні цяточки, що заповнюють у глибині павільйону щілини в декорації. Їх роль зведена до нуля. Їхня думка (так само як їхні особи), схоже, нікому не потрібні й не цікаві.

Навесні 2012 року кілька найбільших телеканалів Росії транслювало церемонію інавгурації нового президента Російської Федерації Володимира Путіна.

Ефектне видовище коментували схвильовані, патетично налаштовані журналісти. Подібні телевізійні трансляції добре відомі. Так (з невеликими варіаціями) показують паради і демонстрації, великі релігійні свята. Все це, як правило, виглядає красиво і урочисто. Літають на кранах камери. Змінюють один одного ефектні ракурси. Звучить бадьора музика.

Режисура нинішньої церемонії в головних своїх елементах була відпрацьована ще під час попередніх інавгурацій російського президента: урочистий проїзд по Москві і в'їзд до Кремля обраного президента, величний прохід Путіна по палацових залах, наповнених щасливо усміхненими високоповажними

гостями, парад одягнених у старовинні мундири військових на тлі золотих куполів і древніх веж Кремля. Побачене вперше кілька років тому це видовище жваво нагадало кадри коронації імператора з фільму Микити Міхалкова «Севільський цирульник». Чимало говорили про те, що відомий режисер був ідеологом і натхненником створення нової церемонії.

Як відомо, художній твір функціонує на перетині трьох векторів: між задумом автора, втіленням цього задуму в художньому тексті і прочитанням цього тексту аудиторією читачів або глядачів. Щось подібне відбувається і при сприйнятті телевізійної програми. Прагнення організаторів трансляції «очистити картинку» від всього зайвого (про це говорили багато телевізійних аналітиків, припускаючи, що тотальна зачистка вулиць і проїзд Путіна по абсолютно порожньому місту були задумані саме авторами телевізійної трансляції для візуальної чистоти екранного дійства) призвело до зворотних результатів: здивування і відчуття, що тут відбувається щось протиприродне.

Телеканал «Дош» запропонував принципово інший підхід до показу інаугурації президента своєї країни. Осмислюючи й переосмислюючи в прямому ефірі те, що показували інші канали.

На перших кадрах трансляції, коли гвардійці президентського полку урочисто вносили в зал інаугурації атрибути президентської влади, ведуча в студії прокоментувала це таким чином: «Церемоніймейстери заявили, що не буде ніяких несподіванок — все відпрацьовано до деталей!».

Але несподіванки почалися і досить скоро. На вулицях, куди ОМОН відтіснив незадоволених москвичів, почалися бійки і затримання. Кореспонденти каналу стали повідомляти про розгром кафе «Жан-Жак», де збираються московські інтелектуали, про насильство, застосоване до шанованих людей — відомих літераторів та журналістів, про сутички з міліцією москвичів, незадоволених інаугурацією.

Творці програми задали собі і глядачам просте питання: а що насправді відбувається у нас перед очима? І запропонували своїй аудиторії не просто подивитися на ефектне видовище, а й замислитися над тим, що відбувається у прямому ефірі.

Телепрограма каналу «Дош» називалася: «Інаугурація президента. Стереовідео». Значну частину часу поліекран, розділений на дві частини, демонстрував два зображення. З одного боку транслувалася офіційна картин-

ка церемонії: урочистий проїзд президентського кортежу, прохід президента по червоній доріжці, рапорт почесної варти. А з іншого боку в режимі реального часу йшли кадри розгону ОМОНОм демонстрантів у Москві і постійні сутички з незадоволеними тотальною зачисткою міста москвичами. Глядачі нарочно побачили, чим займаються прості мешканці столиці, витіснені не лише з офіційного ефіру, а й з вулиць власного міста, і яке їхнє ставлення до того, що відбувається.

У цій програмі був авторський задум, своє ставлення до подій і своє власне режисерське рішення.

Інтер'єр студії являв собою стилізоване зображення Кремля. Перед великим екраном, на якому йшла трансляція інавгурації, сиділи і коментували перебіг подій ведучі та гості. Коли за допомогою полієкрана стало зрозумілим, що саме одночасно відбувається на вулицях і в Кремлі, хтось в студії не витримав і (на зображенні щасливих кремлівських гостей) вигукнув: «Вони там не знають, що відбувається в місті?!»

У рамках однієї телепрограми зустрілися дві режисури: авторів церемонії та обслуговуючих її офіційних каналів з одного боку і авторів телеканалу «Доц» з іншого.

Абсолютно порожніми вулицями ніби вимерлої Москви мчить кортеж обраного президента. А на сусідніх вулицях йдуть зіткнення народу з поліцією. Вже це поєднання кадрів, цей монтаж різко змінює ставлення глядачів до подій. Тут починається драматургія, конфлікт, співчуття до одних, критичне ставлення до інших.

Якийсь ірреальний проїзд кортежу по безлюдному місту викликає негайну реакцію гостей в студії. Історик Наталія Басовська говорить про те, що ми спостерігаємо невдалу спробу організувати «тріумф» — урочистий в'їзд і вшанування переможця, відомий в історії з часів стародавнього Риму. Але тріумф немислимий без святкового настрою щасливих громадян! Це розуміли стародавні римляни, що влаштовували всенародну зустріч героя з привітаннями, піснями, танцями і бенкетами. Це розуміла Лені Ріфеншталь, організовуючи і знімаючи зустріч Гітлера щасливими мешканцями Нюрнберга у фільмі «Тріумф волі». Тріумфальні зустрічі відбувалися і в Радянському Союзі, коли організовували проїзди по Москві героїв-челюскінців або Юрія Гагаріна. Їх захоплено і цілком щиро вітали сотні тисяч людей. Це був справжній тріумф. У Радянсь-

кому Союзі вміли імітувати і невеликі, «другорядні тріумфи». Коли в Москву приїжджав лідер дружньої африканської країни, уздовж траси бадьоро маха-ли прапорцями зігнані з найближчих установ і заводів робітники і службовці.

Шістдесят років тому іспанський режисер Луїс Берланга зняв комедію «Ласкаво просимо, містер Маршалл!» У фільмі мешканці убогого провінційного містечка (події відбувалися в перші роки після Другої світової війни) очікують приїзду американської делегації. За планом Маршалла американці допомагали грошима, технікою та обладнанням розореним війною країнам Європи. Мешканці містечка протягом усього фільму готуються до урочистої зустрічі своїх майбутніх благодійників. Будують тріумфальну арку, ремонтують фонтан. У день прибуття американської делегації на вулиці вихлюпується все місто. Тут і радісні діти з квітами, і святково одягнені жінки, і керівництво. Навіть старий аристократ, який ненавидить американців за те, що індіанці з'їли його предка. Всі люди в піднесеному настрої з прапорами і транспарантами шикуються уздовж головної вулиці. Виявляється, вони чудово знають, як треба організувати тріумфальну зустріч. На жаль, американці промчать повз святковий натовп, навіть не зупинившись. Щоправда, для нашої теми ще цікавішим є початок цього фільму. Режисер показує головну площу міста. Приїжджає старий автобус. Люди вивантажують з нього свої убогі речі. Поспішають вулицею перехожі — якісь бідняки. Хтось котить старий візок. За кадром голос від автора представляє це місто, розповідає про місцеві пам'ятки давнини. Але незабаром сам себе перериває і каже: тут на екрані щось забагато зайвого, воно заважає розповідати про славу історію цього чудового міста. Потрібно це зайве прибрати. Зображення зупиняється стоп-кадром. А потім з вулиць зникають усі люди. На порожніх, безлюдних кадрах міста голос автора задоволено продовжує свою розповідь про визначні історичні пам'ятки цього провінційного містечка.

Чарльз Чаплін у «Великому диктаторі» геніально пародіював тріумфальну зустріч Гітлера захопленим народом, придуману, побудовану і відзняту Лені Ріфеншталь.

Цілком реальний президент Барак Обама під час своєї інавгурації їхав, а потім (лякаючи свою охорону) йшов пішки повз сотні тисяч захоплених американців. Але тріумфальний проїзд по абсолютно порожньому, безлюдному місту — такого ще світ не бачив!

«А птахів куди поділи? Невже теж розігнали?!» — Запитав вже в іншій програмі Михайло Жванецький, коментуючи кадри інавгурації, що були відзняті з повітря.

Через кілька днів свою репліку в заочній суперечці вставить новообраний президент Франції Франсуа Олланд. Його інавгураційний кортеж буде зупинятися на перехрестях перед червоним світлом світлофора і пропускати-ме пішоходів.